

OBJEKTNO-ORIJENTISANI JEZICI

Apstrakcija tipova podataka

Klase kao sredstvo apstrakcije

- Enkapsulacija
- Nasleđivanje
- Polimorfizam

Generički tipovi

Pojam apstrakcije

- Konceptualno pojednostavljenje prikaza različitih entiteta pri čemu se namerno ignorišu detalji a ističu globalna svojstva
- Koncept apstrakcije je fundamentalan u programiranju
 - Apstrakcija procesa
 - Korišćenjem potprograma – potprogram definiše neki proces, a njegov poziv je apstrakcija tog procesa, korisnik potprograma nije upoznat sa detaljima implementacije
 - Apstrakcija podataka

Apstrakcija podataka

- Apstraktni tipovi podataka su korisnički definisani tipovi koji zadovoljavaju sledeće uslove:
 - Reprezentacija podataka tog tipa je sakrivena od delova programa koji te podatke koriste. Nad podacima tog tipa mogu da se primenjuju samo operacije definisane u tipu.
 - Deklaracija podataka i operacija koje su nad njima primenljive se definišu u jedinstvenom modulu, drugi programski moduli mogu samo da kreiraju promenljive definisanog tipa. (**Enkapsulacija**)

Sredstva za apstrakciju podataka

- U proceduralnim jezicima:
 - Moduli
 - Jezici koji podržavaju rad sa modulima:
 - Pascal,
 - Modula,
 - Ada (objektno-orijentisani jezik koji podržava i definiciju modula)
- U objektno orijentisanim jezicima
 - Klase

Moduli kao sredstva za apstrakciju podataka

- Modul sadrži:

- Interfejs – sadrži definicije tipova podataka koji se u modulu obradjuju i deklaracije potprograma koje podatke tih tipova obradjuju
- Implementaciju – sadrži implementaciju potprograma definisanih u interfejsu modula

Moduli u Paskalu

```
UNIT StackLib;

INTERFACE
CONST Height = 30; { maximum size }
TYPE RANGE = 1..Height;
ItemType = CHAR;
StackType = RECORD
Top : RANGE;
Item: ARRAY[RANGE] OF ItemType;
END;
PROCEDURE Create(VAR Stack:StackType );
PROCEDURE Push(VAR Stack:StackType; X:ItemType);
PROCEDURE Pop(VAR Stack:StackType; VAR Y:ItemType);
FUNCTION Empty(Stack:StackType): BOOLEAN;
FUNCTION Full(Stack:StackType ): BOOLEAN;

IMPLEMENTATION
PROCEDURE Create(VAR Stack: StackType);
BEGIN
    Stack.Top := Height;
END; { Create }
FUNCTION Empty(Stack: StackType): BOOLEAN;
BEGIN
    IF Stack.Top = Height THEN
        Empty := TRUE
    ELSE
        Empty := FALSE;
    END; { Empty }

FUNCTION Full(Stack:StackType): BOOLEAN;
BEGIN
    IF Stack.Top = 1 THEN
        Full := TRUE
    ELSE
        Full := FALSE;
    END; { Full }
PROCEDURE Push(VAR Stack:StackType; X:ItemType);
BEGIN
    IF Full(Stack) THEN
        WriteLn('FULL ')
    ELSE BEGIN
        DEC(Stack.Top);
        Stack.Item[Stack.Top] := X;
    END;
END; { Push }
PROCEDURE Pop(VAR Stack:StackType; VAR Y:ItemType);
BEGIN
    IF Empty(Stack) THEN
        WriteLn('EMPTY ')
    ELSE BEGIN
        Y := Stack.Item[Stack.Top];
        Inc(Stack.Top);
    END;
END; { Pop }
END. { StackLib }
```

Koncept objektno-orijentisanog programiranja

- Svi podaci koji se u programu obradjuju predstavljaju objekte.
- Objekat je definisan podacima koji opisuju njegovo stanje i skupom metoda koji opisuju njegovo ponašanje.
- Objekti komuniciraju međusobno slanjem poruka (pozivanjem metoda).
- Svaki objekat pripada svojoj klasi (ima svoj tip).

Klase kao sredstvo za apstrakciju podataka

- Enkapsulacija
 - Klasa sadrži skup podataka koji opisuju stanje objekta i metode koje se nad objektom mogu izvršavati.
- Sakrivanje podataka
 - Za sve članove klase je definisano pravo pristupa:
 - **Public**
 - **Protected**
 - **Private**
 - Nepisano pravilo: **svi podaci treba da budu privatni.**

Klase u programskom jeziku C++

- Definicija klase odvojena od implementacije.
- Pravima pristupa se postiže sakrivanje podataka.

```
class <ImeKlase>
{
    public:
        <niz_javnih_clanova>

    protected:
        <niz_zasticenih_clanova> ]

    private:
        <niz_privatnih_clanova>

};
```

Interfejs

Nedostupan deo

Primer klase u programskom jeziku C++

```
// Stack.h - the header file for the Stack class
#include <iostream.h>

class Stack {
private: /** These members are visible only to other
/** members and friends (see Section 11.6.4)
    int *stackPtr;
    int maxLen;
    int topPtr;
public: /** These members are visible to clients
    Stack(); /** A constructor
    ~Stack(); /** A destructor
    void push(int);
    int pop();
    int top();
    bool empty();
}
```

Primer klase u programskom jeziku C++

```
// Stack.cpp - the implementation file for the Stack class
#include <iostream.h>
#include "Stack.h"
using std::cout;
Stack::Stack() { /** A constructor
    stackPtr = new int [100];
    maxLen = 99;
    topPtr = -1;
}
Stack::~~Stack() {delete [] stackPtr;}; /** A destructor
void Stack::push(int number) {
    if (topPtr == maxLen)
        cerr << "Error in push--stack is full\n";
    else stackPtr[++topPtr] = number;
}
...
```

Klase u programskom jeziku Java

- Implementacija funkcija direktno u klasi.
- Dodatno (podrazumevano) pravo pristupa – pravo pristupa na nivou paketa
 - Sve definisano u okviru jednog paketa se smatra „prijateljima“
 - Sve definisano u okviru jednog paketa čemu nije eksplicitno dodeljeno pravo pristupa se može koristiti u svim funkcijama članicama svih klasa definisanih u okviru istog paketa.
- Enkapsulacija u Javi:
 - Enkapsulacija na nivou klase slabija nego u C++-u
 - Enkapsulacija na nivou paketa

Primer klase u programskom jeziku Java

```
class Stack {  
  
    private int [] *stackRef;  
    private int maxLen, topIndex;  
    public StackClass() { // a constructor  
        stackRef = new int [100];  
        maxLen = 99;  
        topPtr = -1;  
    }  
    public void push (int num) {...}  
    public int pop () {...}  
    public int top () {...}  
    public boolean empty () {...}  
    public boolean full () {...}  
}
```

Klase u programskom jeziku C#

- Implementacija funkcija direktno u klasi.
- Dodata svojstva kao posebni članovi klase
 - Spolja se vide kao javni atributi
 - Unutra su to funkcije (get i/ili set)
- Dodatna prava pristupa:
 - **Internal** – članovi vidljivi u okviru istog asemblija (**assembly**), ovo je podrazumevano pravo pristupa
 - **Protected internal** – članovi vidljivi u okviru istog asemblija i u izvedenim klasama
- Enkapsulacija na nivou asemblija

Pojam asemblija u C#-u

- Deo aplikacije koji sarži semnatički povezan skup klasa koji se nezavisno prevodi.
- Svakom asembliju odgovara poseban projekat.
- Na osnovu jednog asemblija generiše se:
 - Modul koji se može izvršavati (.exe), ili
 - Biblioteka klasa u majkrosoftovom medjukodu Common Intermediate Language (CIL) – Dynamic link library (.dll)
- Klase unutar jednog asemblija se tretiraju kao „prijateljske“
 - Sve funkcije članice svih klasa definisanih u okviru jednog asemblija mogu pristupati članovima svih klasa istog asemblija za koje nije eksplicitno navedeno pravo pristupa, ili je navedeno pravo pristupa `internal`.

Novine koje OO paradigma donosi

- Nasleđivanje
- Polimorfizam

Nasleđivanje

- Nasleđivanje omogućava da se definišu nove klase na osnovu postojećih.
- Nova klasa se definiše kao specijalizacija ili proširenje neke klase koja već postoji.
- Nova klasa inicijalno ima sve atribute i metode klase koju nasleđuje.
- Novoj klasi mogu da budu pridodati novi atributi i nove metode.
- Metode mogu biti izmenjene sa ciljem da se nova klasa prilagodi specifičnim potrebama.

Definicija izvedene klase

- C++:

```
class <ClassName> : <Parent1>[, <Parent2>]...
```

gde je definicija roditeljske (<ParentK>):

```
access-specifieroptional virtualoptional <ParentClassName>
```

- Java:

```
class <ClassName> extends <ParentClassName>
```

- C#:

```
class <ClassName> : <ParentClassName>
```

Načini izvođenja

C++

- Public
 - Objekat izvedene klase **JE I** objekat roditeljske klase (**IS A**)
- Protected
- Private
 - Objekat roditeljske klase **JE DEO** objekat roditeljske klase (**PART OF**)

Java i C#

- Samo jedan način izvođenja koji odgovara javnom izvođenju u C++-u.
- Kada je potrebno da objekat jedne klase bude deo druge, definiše se kao atribut.

Polimorfizam

- Termin označava “više formi” - "many forms", i u kontekstu objektnih jezika ukazuje na mogućnost da se različiti metodi pozivaju preko istog interfejsa.
- Sposobnost da različiti objekti odgovore na iste poruke na sebi svojstven način.

Polimorfizam u jezicima C++, Java i C#

Obeležavanje polimorfnih funkcija:

	C++	Java	C#
U osnovnoj klase	<code>virtual</code>	-	<code>virtual</code>
U izvedenoj	-	-	<code>override</code>

Aktiviranje polimorfizma pri pozivu funkcije:

C++			Java	C#
Objekat	Pokazivač	Referenca	Referenca	Referenca
-	+	+	+	+

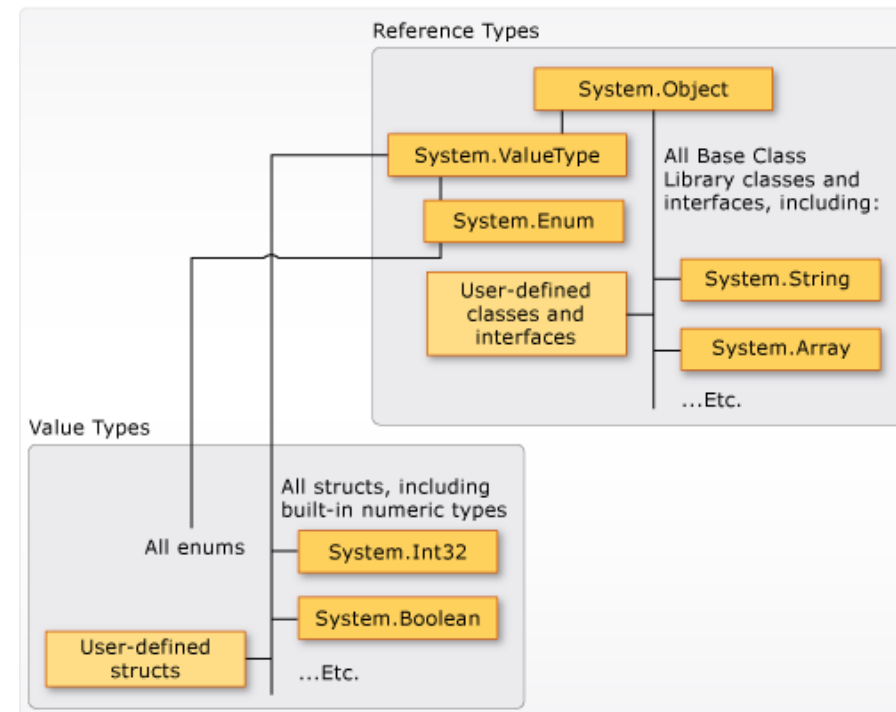
Tip Object u programskim jezicima Java i C#

- Java:

- Iz klase Object su izvedene sve klase
- Ako se definiše klasa bez roditeljske klase, biće direktno izvedena iz klase Object

- C#:

- Iz klase Object izvedeni svi tipovi podataka

Apstraktne klase

- Sadrže bar jednu apstaktnu metodu
 - Apstraktna metoda nema implementaciju
- Ne mogu se kreirati objekti apstraktnih klasa
- Služe kako kalup za pravljenje novih klasa

Apstraktne klase u jezicima C++, Java i C#

Obeležavanje:

	C++	Java	C#
Apstraktne klase	–	<code>abstract</code>	<code>abstract</code>
Apstraktne metode	<code>virtual ... =0</code>	<code>abstract</code>	<code>abstract</code>
Metode koje predefinišu apstraktne	–	–	<code>override</code>

Interfejsi

- Definišu skup apstraktnih metoda koje izvedene klase treba da implementiraju.
- **Metode** članice interfejsa su uvek **apstraktne** i **javne**.
- U Javi: članovi interfejsa mogu da budu **atributi** koji su obavezno **javni**, **statički** i **konstantni**.
- U C#-u: članovi interfejsa mogu biti i **sojstva** (properties), **delegati** (delegates) i **dogadjaji** (events). Svi oni su apstraktni i javni.

Interfejsi u jezicima Java i C#

- Definicija interfejsa:

```
interface <ImeInterfejsa> { ... }
```

- Navođenje modifikatora **public** i **abstract** ispred metoda:
 - U Javi: **može ali ne mora**.
 - U C#-u: **NE**.

- Definicija klase koja implementira interfejs:

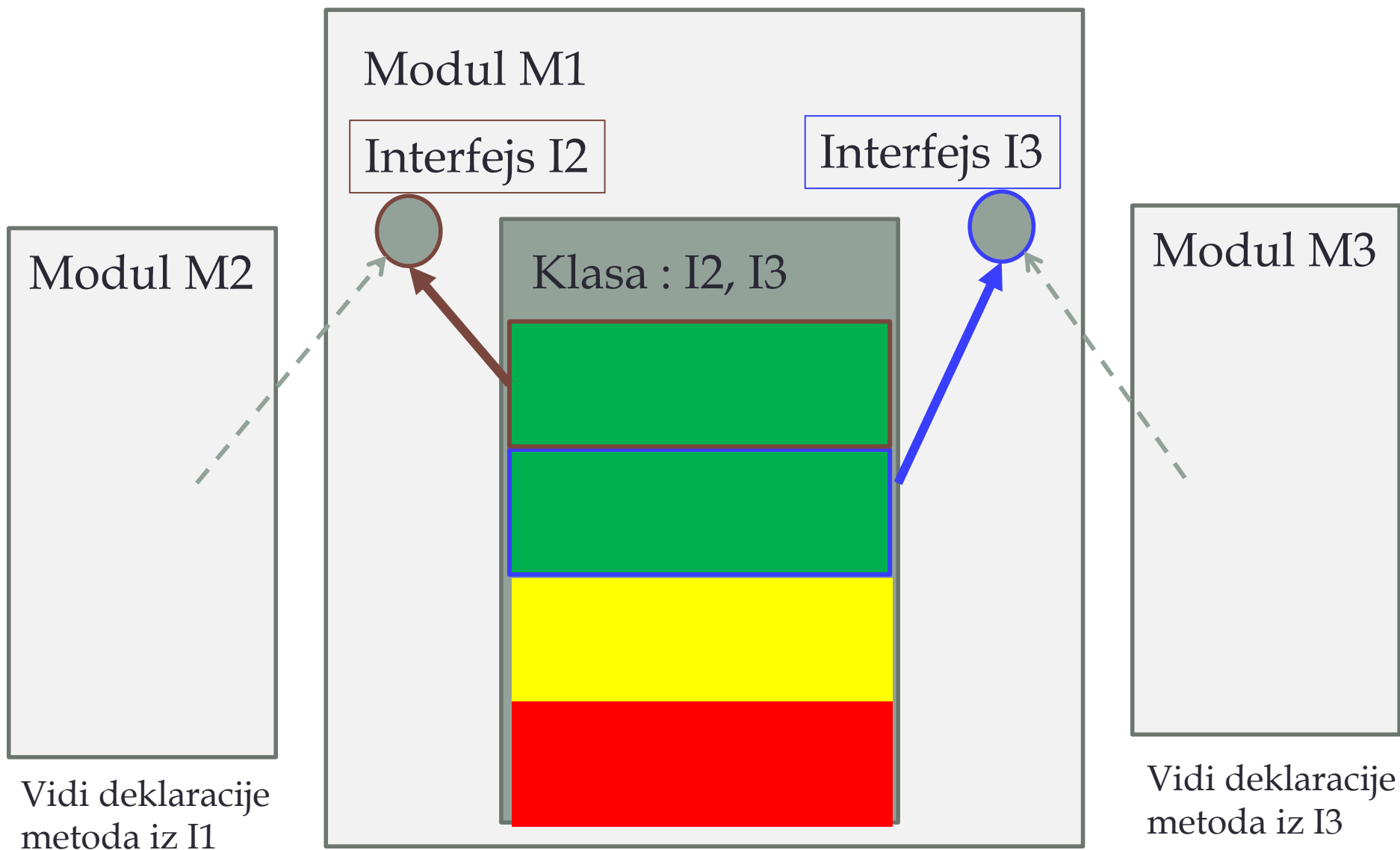
- U C#-u:

```
class <ImeKlase> : <ImeInterfejsa> { ... }
```

- U Javi:

```
class <ImeKlase> implements <ImeInterfejsa> { ... }
```

Interfejsi kao sredstvo za enkapsulaciju

Generičke funkcije, generički tipovi

- Funkcije ili klase koje realizuju često korišćene algoritme ili strukture podataka sa nepoznatim tipovima podataka (a u C++-u i sa nepoznatim vrednostima nekih konstanti)
- Templejti, templejtske funkcije i klase (C++ notacija)
- Generičke funkcije i klase (Java i C# notacija)
- Parametrizovani tipovi

Templejti u programskom jeziku C++

`template <ParametriTemplejta>`

DefinicijaFunkcijeIliKlase

- Parametar templejta može biti:
 - Tip: `class ImeNepoznatogTipa`, ili
 - Constanta: *Tip ImeNepoznateKonstante*

- Primer:

```
template <class T, int n>  
void sort(T a[n]) { ... }
```

Primer templejtske klase u C++-u

- Klasa za predstavljanje magacina sa nepoznatim tipom elemenata:

```
template <class Type>
class Stack
{
    private:
        Type *stackPtr;
        const int maxLen;
        int topPtr;
    public:
        Stack() { // Constructor for 100 elements
            stackPtr = new Type[100];
            maxLen = 99;
            topPtr = -1;
        }
        Stack(int size) { // Constructor for a given number
            stackPtr = new Type[size];
            maxLen = size - 1;
            topPtr = -1;
        }
        ...
}
```

- Kreiranje instance: `Stack<int> myIntStack;`

Generičke funkcije i klase u Javi

- Prvi put uvedene u verziji Java 5.0
 - Smatralo se da tip Object može da zameni nepoznati tip
 - Problem: stalno kastovanje
- Parametar templejta može biti samo tip
- Na mesto stvarnog parametra templejta se ne mogu koristiti primitivni tipovi
 - Koriste se wrapper klase
- Sve bibliotečke klase za predstavljanje kolekcija su zamenjene generičkim klasama:
 - ArrayList, Vector, LinkedList, PriorityQueue, HashSet, LinkedHashSet, TreeSet

Generičke funkcije i klase u Javi

- Definicija generičke funkcije

```
Tip Ime<argumenti_teplejta>(argumenti_funkcije)
{
    ...
}
```

- Definicija generičke klase

```
class Ime<argumenti_teplejta>
{
    ...
}
```


Upotreba parametara templejta

Parametar templejta se **može** iskoristiti kao:

- Tip atributa,
- Tip parametra metode,
- Tip lokalne promenljive metode,
- Povratni tip metode.

Parametar templejta se **ne može** iskoristiti kao:

- Tip statičkog atributa,
- Tip parametra statičke metode,
- Tip lokalne promenljive u statičkoj metodi,
- Povratni tip statičke metode,
- Tip niza ili objekta koji se kreira.

Generička klasa u Javi - primer

```
class Stack<T> {  
    public void push(T newElement) {...}  
    public T pop();  
    ...  
}
```

Instanciranje objekata tipa templejtske klase:

```
Stack<Integer> intStack = new  
Stack<Integer>();  
Stack<String> strStack = new  
Stack<String>();
```

ili

```
Stack<Integer> intStack = new Stack<>();  
Stack<String> strStack = new Stack<>();
```

Dodavanje ograničenja parametrima templejta

- U definiciji templejta mogu se dodavati ograničenja koja treba da zadovolje tipovi da bi se mogli upotrebiti kao argument templejta pri instanciranju objekta.
- Definicija ograničenja:

T extends B1 & I1 & I2 & ... & In

Primer generičke klase sa ograničenim parametrima

```
class Vektor<T extends Comparable>
{
    private T[] v;
    ...
    public T min()
    {
        T m = v[0];
        for (int i=0; i<v.Length; i++ )
            if ( v[i].CompareTo(m) > 0 )
                m = v[i];
        return m;
    }
}
```

Upotreba džokera na mesto stvarnih parametara generičkih klasa

- Na mesto stvarnog argumenta templejta se može upotrebiti
 - Neograničeni džoker: ?
 - Ograničeni džoker: ? **extends** B
- Primer korišćenje džokera na mesto stvarnog argumenta:

```
Stack<?> s = new Stack<int>();
```

```
...
```

```
s = new Stack<String>();
```

Generičke funkcije i klase u C#-u

- Uvedene u verziji C# 2005.
- Parametar templejta može biti samo tip
- Na mesto stvarnog parametra templejta se mogu koristiti primitivni tipovi
- U biblioteci klasa za predstavljanje kolekcija paralelno definisane generičke i negeneričke klase (čiji su elementi tipa Object)
 - Negeneričke kolekcije:
 - ArrayList, SortedList, Stack, Queue, Hashtable
 - Generičke kolekcije:
 - List, SortedList, Dictionary, Stack, Queue, Hashset

Definicija generičke klase u C#-u

```
class Ime<argumenti_templejta> [<ograničenja_argumenata>]  
{  
    ...  
};
```

Gde se u ograničenjima parametara pišu uslovi koje treba da zadovolje tipovi koji se koriste kao stvarni argumenti templejta.

Definicija ograničenja:

```
where <argument_templejta> : <ograničenje>
```

Vrste ograničenja argumenata templejta

- **class** - argument templejta je referentnog tipa
- **struct** – argument templejta je vrednosnog tipa
- **new()** - argument templejta je klasa koja sadrži javni konstruktor bez argumenata
- **<ime_klase>** - argument templejta je tipa date klase ili klase direktno ili indirektno izvedene iz date klase
- **<ime_interfejsa>** - argument templejta može biti samo klasa koja implementira dati interfejs

Primer generičke klase sa ograničenim argumentima

```
class Vektor<T> where T : IComparable
{
    private T[] v;
    public Vektor(int n) { v = new T[n]; }
    public T min()
    {
        T m=v[0];
        for (int i=0; i<v.Length; i++ )
            if ( ((IComparable)v[i]).CompareTo(m) > 0 )
                m=v[i];
        return m;
    }
}
```

Generičke metode u C#-u

- U C#-u se može definisati genirčka metoda u klasi koja nije generička.
- Definicija generičke metode:

```
tip imef<argumenti_templejta>(...) { ... }
```

- Poziv generičke metode:

```
imef<lista_tipova>(...)
```

Razlika između generičkih klasa i klasa sa atributima tipa Object

```
class Stack<T>
{
    private T [] v;
    private int k=0;

    public Stack(int n) { v =
        new T[n]; }
    public void Push(T novi)
    {
        v[k++] = novi;
    }
    public T Pop()
    {
        return v[--k];
    }
}
```

```
class Sack
{
    private Object [] v;
    private int k=0;

    public Stack(int n) { v = new
        Object[n]; }
    public void Push(Object novi)
    {
        v[k++] = novi;
    }
    public Object Pop()
    {
        return v[--k];
    }
}
```

Razlika između generičkih klasa i klasa sa atributima tipa Object

```
Stack<int> intStack;  
intStack = new  
    Stack<int>(30);  
int k=5;  
intStack.push(k);  
int k2=s.pop();
```

```
Stack s;  
s = new Stack();  
int k=5;  
S.push(k);  
int k2 = (int)  
    s.pop();  
float z=10;  
s.push(z);
```

Razlika između generičkih klasa i klasa sa atributima tipa Object

- Generička klasa
 - Ako se radi o jednoj kolekciji, svi članovi kolekcije su istog tipa
 - Uvodjenjem ograničenja sužava se lista tipova koji se mogu koristiti kao argumenti templejta tako da korišćenje nekih operacija može biti bezbedno
 - Korišćenje atributa van klase se vrši bez eksplicitnog kastovanja
- Klasa sa atributima tipa Object
 - Članovi kolekcije mogu biti raznorodni
 - Ne postoje nikakva ograničenja nad tipovima kojima mogu pripadati odgovarajući atributi
 - Ukoliko se atributi koriste spolja, moraju se stalno kastovati u svoj pravi tip